

درآمدی بر ادبیات نمایشی

دکتر مریم شریف‌نسب

www.ketab.ir

پورما

www.ketab.ir

مشخصات نشر: تهران: موسسه انتشارات نوآرما؛ موسسه فرهنگی هنری هنرگستر آزما، ۱۴۰۰.

.14..

شایک : ۲-۷-۹۷۹۶۴-۶۰۰-۹۷۸:۶۰۰۰۰۰ ریال

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۰۹ - ۱۱۱.

Drama -- History and criticism

Theater-- Iran-- History

رده بندی دیوپی: ۸۰۹/۲

رده بندی دیویی : ۸۰۹/۲

شماره کتابشناسی ملی : ۸۷۳۸۷۶۲

اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیفا



انتشارات نو آزما

تهران، خیابان انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، خیابان پارس، کوچه

جهانگیر، مجتمع یاس غربی، طبقه سوم، واحد ۱۵

تلفن: ۰۲۱-۶۶۷۳۹۷۰۴

فکس: ۰۲۱-۶۶۷۳۹۲۲۴

مریم شریف نسب

درآمدی بر ادبیات نمایشی

چاپ اول

پاییز ۱۴۰۰

۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ است

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۹۶۴-۱-۰

قیمت: ۶۰ هزار تومان

azma_m_2002@yahoo.com

فهرست مطالب:

۷	پیشگفتار.....
۹	فصل نخست: نمایش و پیشینه آن.....
۱۰	- ریشه نمایش.....
۱۳	- نمایش و انسان.....
۱۳	- نمایش و ارسطو.....
۱۶	- اجزای ترازوی از دیدگاه ارسطو.....
۲۱	فصل دوم: نمایشنامه، ادبیات نمایشی، ادبیات داستانی (نسبت ادبیات نمایشی و ادبیات داستانی).....
۲۳	- انواع ادبیات نمایشی.....
۲۵	- شباهت ادبیات نمایشی و ادبیات داستانی.....
۲۶	- تفاوت ادبیات نمایشی و ادبیات داستانی.....
۲۹	- زبان نمایش و زبان داستان.....
۳۱	فصل سوم: نمایش در ایران.....
۳۲	- پیشینه نمایش در ایران.....
۳۳	- سیر نمایش در ایران.....
۴۲	- تاثیر نوع اروپایی.....
۴۶	- معرفی برخی پیشگازان و نام‌آوران نمایشنامه‌نویسی جدید.....
۴۶	- میرزا فتحعلی اخوندزاده (آخوندوف).....
۵۲	- میرزا آقا تبریزی.....
۵۷	- حسن مقدم (علی نوروز).....
۵۹	- احمد محمودی (کمال الوزاره).....
۵۹	- رضا کمال (شهرزاد).....
۶۰	- میرزاده عشقی.....
۶۱	- صادق هدایت.....
۶۴	- ذبیح‌الله بهروز.....
۶۵	- عبدالحسین نوشین.....
۶۶	- غلامحسین ساعدی (گوهر مراد).....
۷۰	- بهرام بیضایی.....
۷۳	- اکبر رادی.....
۷۶	- حمید امجد.....
۷۸	- محمد چرمشیر.....
۸۱	- نغمه ثمنی.....
۸۵	فصل چهارم: انواع درام و اصطلاحات مربوط به آن.....
۸۶	- نمایش و نمایشنامه.....
۸۷	- دراما.....
۸۷	- تاثیر.....
۸۸	- دراماتورجی.....
۸۸	- پرفورمنس.....

۸۸	 پلی
۸۹	 انواع (ژانرهای) هنر نمایش
۸۹	 تراژدی
۹۰	 کمدی
۹۱	 لوده‌بازی (فارسیکال)
۹۳	 کمدی تراژیک (تراژدی-کمدی)
۹۴	 ملودرام
۹۵	 انواع نمایش‌های ایرانی
۹۶	 نمایش‌های آیینی
۹۶	 نمایش‌های کاروانی
۹۶	 داستان‌گویی‌های نمایشی
۹۷	 نمایش‌های گذرگاهی و میدانی
۹۷	 نمایش‌های عروسکی و سایه‌ای
۹۷	 تعزیه
۱۰۱	 تقلید
۱۰۳	 نمایش‌های غربی / غربی‌گونه
۱۰۴	 نمایش‌های ترکیبی / التقاطی
۱۰۵	 فصل پنجم: شناخت ساختار نمایشنامه
۱۰۶	 عوامل و اجزای نمایشنامه
۱۰۶	 طرح
۱۰۷	 سبز یا کشمکش
۱۰۹	 پیچیدگی
۱۱۰	 بحران
۱۱۱	 تعلیق
۱۱۳	 فاجعه
۱۱۳	 نتیجه یا فرود
۱۱۳	 شخصیت
۱۲۱	 انگاره
۱۲۳	 مضمون و موضوع
۱۲۴	 گفتگو
۱۲۵	 کشمکش در مکالمه
۱۲۶	 تکرار مطلب در مکالمه
۱۲۶	 هماهنگی مکالمه با کاراکتر
۱۲۶	 مکالمه و سکوت
۱۲۷	 ارتباط اجزای مکالمه
۱۲۸	 فهرست منابع

پیشگفتار:

نمایشنامه، در هر ژانر و گونه‌ای که نوشته شده باشد، متنی ادبی است. فارغ از نوع و کیفیت اجرای آن بر صحنه — که در حیطه هنر و دانش نمایش قرار می‌گیرد — نمایشنامه جزئی از پیکره ادبیات است. جای شگفتی و دروغ است که برای دانشجویان رشته زبان و ادبیات فارسی در هیچ مقطعی حتی دو واحد درس برای آشنایی با ادبیات نمایشی پیش‌بینی نشده است.

شاید اشاراتی سطحی و پراکنده به این موضوع در درس ادبیات معاصر صورت گیرد؛ اما مجال به‌شدت تنگ درس ادبیات معاصر و گستره وسیع محتوای آن، طبعاً فرصتی برای طرح مناسب به این مقوله نمی‌دهد.

قریب بیست سال پیش، هنگامی که قصد داشتم رساله دکتری‌ام را در حوزه نمایشنامه در یکی از معتبرترین دانشگاه‌های دولتی تهران به تصویب برسانم، تازگی این موضوع در رشته زبان و ادبیات فارسی متحیرم کرده بود. هرچه کار در این حوزه صورت گرفته بود مربوط به دانشکده‌های هنر بود. به نظر می‌رسید برای ادبیات نمایشی در بدنه ادبیات فارسی دانشگاهی، جایی معین نشده است. اکنون پس از گذر بیست سال، هنوز هم دانشجویان ادبیات فارسی، به‌طور مشخص، مطلبی در این حوزه نمی‌آموزند. در طول سال‌های گذشته با چند نفر از دانشجویانم در مقاطع ارشد و دکتری در قالب پایان‌نامه و رساله‌هایشان، در حوزه ساختار و مضمون نمایشنامه‌های فارسی کارهایی انجام دادیم و بیش از پیش برایم مسجل شد که چقدر در این زمینه خلأ وجود دارد. پس از آن در برخی دانشگاه‌ها و نیز در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در قالب

درس سمینار و بعدها به عنوان بخشی از درس ادبیات معاصر برای دانشجویان مقطع دکتری، میانی ادبیات نمایشی را تدریس کردم و عطش و تمایل دانشجویان را برای آموختن این مقوله دیدم. در آن کلاس‌ها مشخص شد بیشتر کتاب‌هایی که در این زمینه وجود دارد یا بسیار مفصل و تخصصی است و یا اغلب به دست متخصصان هنر نمایش نوشته شده و بخش‌های زیادی از آن به جنبه‌های اجرایی نمایش بر صحنه پرداخته است^۱؛ بنابراین به منبعی نیاز بود که بتواند ابتدایی‌ترین، بنیادی‌ترین و ساده‌ترین مباحث مربوط به نمایشنامه (و نه نمایش) را برای دانشجویان رشته زبان و ادبیات فارسی تبیین کرده، نسبت آن را با سایر مقولات ادبی روشن سازد. به این منظور، درسنامه‌ای تدوین کردم که چندین سال در کلاس‌های ارشد و دکتری در کنار سایر مباحث شفاهی، مورد استفاده دانشجویان قرار می‌گرفت و به تدریج کامل می‌شد. این کتاب، شکل تقریباً سامان‌یافته آن جزوه است که تلاش شده مباحث فرعی و کمتر مرتبط از آن حذف شود. از آنجا که عجلتاً در رشته زبان و ادبیات فارسی، درس مشخصی به این نام برای تدریس ادبیات نمایشی به دانشجویان وجود ندارد، در تدوین کتاب از ساختار درسنامه‌های شانزده هفته‌ای استفاده نشده و مطالب به شیوه معمول کتاب‌های عمومی تنظیم شده است. این روش کمک می‌کند که کتاب هم در کلاس‌های درس به کار آید و هم برای خوانندگان عمومی دلچسب‌تر باشد. اگر عمر و فراغتی باشد، در آینده مباحث مفید دیگری که به تجربه می‌دانم برای دانشجویان رشته ادبیات ضروری است، به آن خواهم افزود.

درسنامه را به اولین دوره دانشجویانم در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی که در درس سمینار، مباحثی از ادبیات نمایشی و نمایشنامه مرگ یزدگرد بهرام بیضایی را با هم خواندیم، تقدیم می‌کنم. همچنین با سپاس و مهر فراوان تقدیم به همسر و پسر. از سرکار خانم دکتر ندا عابد، مدیر مسئول محترم نشر نوآرما و سایر همکارانشان به سبب همه الطافشان سپاسگزارم.

مریم شریف‌نسب، پاییز ۱۴۰۰ خورشیدی

۱- البته به خوبی می‌دانم که نمی‌توان نمایش و نمایشنامه را همچون دو مقوله بکلی مجزا مورد بررسی قرار داد و تفکیکی کامل میان آن‌ها تصور کرد؛ اما همین پیوستگی سبب شده است که سال‌ها از مقوله نمایشنامه در ادبیات فارسی دانشگاهی غفلت شود؛ بنابراین این تفکیک میان بخش نوشتاری و اجرایی نمایش از سر ناچاری و برای آن است که بتوان آن را در کنار سایر مقولات ادبی مطرح کرد.